

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Сергій ОМЕЛЬЧУК

« 03 » 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

З АСПРАНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

**для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти – докторів філософії PhD**

Кафедра ботаніки

Галузь знань 09 Біологія

Спеціальність 091 Біологія

Освітньо-наукова програма «Біологія»

Курс: третій

Семестр: шостий

Форма навчання: денна/заочна

Херсон – 2021

Розробники програми:

Мойсієнко Іван Іванович – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри ботаніки

Гасюк Олена Миколаївна – кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри біології людини та імунології

Затверджена на засіданні кафедри ботаніки

Протокол № 7 від «05» лютого 2021 р.

Завідувач кафедри (Іван МОЙСІЄНКО)

«Погоджено»

Завідувачка відділом аспірантури

та докторантури

Олександра ШТЕПЕНКО

1. ВСТУП

Аспірантська (асистентська) практика в системі вищої освіти є компонентом професійної підготовки до науково-педагогічної діяльності та є видом практичної діяльності здобувачів вищої освіти щодо здійснення освітнього процесу у вищій школі, включаючи викладання спеціальних дисциплін, організацію навчальної діяльності, науково-методичну роботу з дисциплін, набуття вмінь і навичок практичної викладацької діяльності, а також науко-дослідної діяльності.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета і нормативний зміст асистентської практики аспірантів визначаються освітньо-науковою програмою підготовки фахівців.

Мета аспірантської (асистентської) практики здобувачів освітньо-наукового рівня доктора філософії зі спеціальності 091 Біологія: підготовка фахівців до здійснення освітнього процесу з вивчення навчальних дисциплін біологічного циклу в закладах вищої освіти III–IV рівня акредитації на другому (магістерському) рівні здобуття вищої освіти, здійснення інноваційної освітньої та науково-педагогічної діяльності.

В результаті практики у здобувачів сформується потреба систематично оновлювати свої знання та творчо їх застосовувати. Крім того, під час аспірантської практики у здобувачів вищої освіти продовжуватиме складатися власний творчий стиль педагогічної діяльності. Аспірантська практика сприяє розвитку професійної самосвідомості, культури спілкування, формуванню теоретичного, практичного та особистісно-мотиваційного компонентів професійної компетентності практикантів. Формування практичних умінь і навичок аспіранта здійснюється під час проведення лекційних, лабораторних (практичних) занять, організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Під час такої практики виникає

можливість апробувати результати досліджень, що проводяться аспірантом під час написання дисертаційної роботи.

Завдання аспірантської практики полягають у:

- безпосередньому ознайомленні аспірантів-практикантів з формами та методами викладання дисциплін біологічного циклу, що реалізуються на кафедрах, а також їхньому практичному оволодінню;
- вихованні у аспірантів творчого підходу до навчально-методичної роботи, наукової праці, формуванню потреби у самовдосконаленні, підвищенні своєї кваліфікації;
- здобутті аспірантами професійних якостей майбутнього викладача – вміння готувати лекційний матеріал з використанням останніх досягнень в даній царині науки, чітко, доступно, логічно та послідовно викладати цей матеріал здобувачам, керувати аудиторією тощо;
- формуванні вміння критично оцінювати лекції та практичні заняття своїх колег та робити на їх основі висновки щодо організації власної викладацької роботи;
- апробації результатів досліджень, що проводяться аспірантом під час написання дисертаційної роботи.

Програмні результати навчання:

- знання принципів державної політики у сфері вищої освіти та завдань сучасних закладів вищої освіти;
- володіння передовими концептуальними та методологічними знаннями для самостійної професійної (викладацької) діяльності;
- здатність організовувати освітній процес відповідно до вимог його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення;
- сформованість умінь та навичок до викладання дисциплін зі спеціальності.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ АСПІРАНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Аспірантська практика є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки фахівців третього рівня вищої освіти. Згідно з навчальним планом Університету аспірантська практика проводиться для аспірантів третього року навчання спеціальності 091 Біологія. Обсяг практики становить 6 кредити ЄКТС (180 годин).

Базою проходження практики студентів-аспірантів є кафедра ботаніки або ж кафедра біології людини та імунології.

Термін проведення: аспірантська практика передбачена у 2 семестрі протягом 4 тижнів з 22. 03. 2021 р. до 16.04.2021 р.

Етапи проведення аспірантської практики включають у себе:

- настановну конференцію у форматі засідання кафедри (отримання завдань, рекомендацій та форми звітності);
 - складання індивідуального плану проведення практики та затвердження його на засіданні кафедри;
 - планування, викладання та аналіз результатів власної професійної діяльності;
 - підготовку та подання звіту про проходження практики;
 - обговорення та презентацію результатів практики на кафедрі.
- завідувача кафедри, за якою закріплений аспірант.

Організатором та базою проходження практики є кафедра, за якою закріплений аспірант.

Загальне керівництво аспірантською практикою аспіранта покладено на завідувача кафедри, за якою закріплений аспірант.

Безпосереднє керівництво аспірантською практикою, науково-методичне консультування та контроль за проходженням практики аспіранта здійснює науковий керівник/керівник практики від кафедри, який:

- добирає тематику занять та академічні групи для проведення педагогічної практики;

- надає методичну допомогу практиканту у плануванні та організації навчальної взаємодії;
- контролює роботу аспіранта, відвідує його заняття та інші види роботи зі студентами, здійснює заходи щодо усунення недоліків у організації практики;
- оцінює роботу аспіранта і готує відгук про його роботу під час проходження практики.

Види і форми роботи аспірантської практики

Навчальна робота полягає у:

- плануванні власної викладацької діяльності;
- підготовці конспектів та проведенні лекційних й практичних занять за розкладом з визначених керівником навчальних дисциплін;
- відвідуванні навчальних занять викладачів кафедри та їх аналізі;
- перевірці письмових робіт здобувачів;
- проведенні консультацій для здобувачів вищої освіти щодо написання рефератів та курсових робіт.

Науково-методична робота полягає у:

- з'ясуванні особливостей планування всіх видів роботи викладача на кафедрі;
- ознайомленні з веденням навчальної документації, критеріями оцінювання навчальних дисциплін;
- складанні силабусів курсів, що доручено проводити (тематичних планів і планів окремих занять, завдань для самостійної роботи та для підсумкового контролю, добір літературних джерел для дисциплін тощо);
- збиранні необхідного матеріалу для проведення лекційних та практичних занять.
- проходженні навчання на освітньому порталі, щоб теми курсів навчання відповідали науковим інтересам та сприяли побудові індивідуальної освітньої траєкторії.

Організаційно-виховна робота полягає в:

- ознайомленні з організацією виховної роботи в ХДУ;
- ознайомленні з планом виховної роботи на факультеті та в окремій академічній групі здобувачів;
- вивченні методики планування та організації виховної роботи (проведення дискусій, бесід, круглих столів тощо);
- проведенні виховного заходу в студентській академічній групі.

Науково-дослідна робота полягала у:

- знайомстві з науково-дослідною роботою кафедри;
- знайомстві з науково-дослідними лабораторіями кафедри;
- роботі з науковою літературою;
- висвітленні результатів дисертаційної роботи у тезах до науково-практичної конференції або ж написанні та подачі до друку статті до фахового журналу категорії Б зі спеціальності 091 Біологія;
- обробці експериментальних даних за темою дисертації.
- створенні/оновленні авторських профілів в Google Scholar, ORCID, SCOPUS, ResearchGate та внесенні до профілів своїх публікацій за всіма вимогами.

4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Про результати проходження практики аспірант звітує на засіданні кафедри.

Підсумкова оцінка з аспірантської практики визначається кафедрою на основі звіту аспіранта та звітних матеріалів, засвідчених керівником практики.

Звітна документація включає:

1. Щоденник практики (1 екземпляр – подається у відділ аспірантури та докторантури).
2. Текст двох лекцій (1 екземпляр – зберігається на кафедрі).
3. Дві методичні розробки до практичного заняття (1 екземпляр – зберігається на кафедрі).
4. Рецензія з критичним оцінюванням навчального заняття практиканта та/або викладачів кафедри (1 екземпляр – зберігається на кафедрі).
5. Рецензія керівника на лекцію практиканта (1 екземпляр – зберігається на кафедрі).
6. Наявність авторських профілів в Google Scholar, ORCID, SCOPUS, ResearchGate тощо.
7. Наукова стаття та /або участь у науково-практичній конференції.
8. Звіт про проходження практики (2 екземпляри: 1 – подається у відділ аспірантури та докторантури, 1 – зберігається на кафедрі).

Документація подається керівнику практики в строки згідно з затвердженим планом роботи.

5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

Про результати проходження практики аспірант звітує на засіданні кафедри.

Підсумкова оцінка з аспірантської практики визначається кафедрою на основі звіту аспіранта та звітних матеріалів, засвідчених керівником практики.

До захисту практики допускаються здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії, які у повному обсязі виконали індивідуальний план практики і надали пакет документів, передбачених робочою програмою практики.

Результати практики та її захист оцінюються на підставі наданих звітних документів.

Диференційованій оцінці з боку керівника підлягають всі завдання, що виконує аспірант-практикант. Лекції та семінарські заняття оцінюються як за змістом, так і за дотриманням методики викладання. Оцінки заносяться в щоденник практики керівником практики. Кінцева узагальнена оцінка затверджується кафедрою, за якою закріплений здобувач. Вона повинна урахувувати рівень виконання завдань практики та зміст представлених документів. Аспіранти, робота яких визначена як незадовільна, зобов'язані за рішенням вченої ради факультету пройти практику другий раз без відриву від занять.

Оцінювання успішності за кожним із запланованих видів робіт здійснюється у відповідності до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів за один вид роботи	Критерії оцінювання
Методична розробка та проведення навчального заняття (лекційного, семінарського /	8-10	Методичну розробку виконано і подано вчасно; автор демонструє належний рівень знань і розуміння, аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення, мовно-стилістичну

<p>практичного) (має 10 за кожне заняття: 2 лекції та 2 практичні заняття)</p>		<p>досконалість. Роботу оформлено відповідно до вимог.</p> <p>Заняття проведено на високому науково-методичному рівні; здобувач демонструє вміння спілкуватися та будувати співпрацю у професійній діяльності зі студентською аудиторією.</p>
	6-7	<p>Методичну розробку виконано і подано вчасно; автор демонструє достатню обізнаність з темою, виклад має логічний і послідовний характер, однак у тексті наявні певні фактографічні неточності чи мовно-стилістичні недоліки. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру.</p> <p>Навчальне заняття проведено на достатньому науково-методичному рівні, здобувач демонструє вміння працювати з аудиторією, проте є окремі недоліки у розподілі часу, залученні групи студентів до обговорення теми.</p>
	1-5	<p>Методичну розробку виконано і подано вчасно. Автор демонструє достатню обізнаність з матеріалом, однак роботі суттєво бракує систематичного аналізу, логічного та повного викладу. Текст вирізняється значними мовно-стилістичними недоліками.</p> <p>Навчальне заняття має суттєві методичні помилки в організації та проведенні.</p>
	0	<p>Завдання не виконане у визначений керівником термін.</p>
<p>Аналізування та критичне оцінювання навчальних занять практикантів та викладачів кафедри (рецензія) (має 5)</p>	4-5	<p>Проведений аналіз навчального заняття є всебічним, професійним, повним, містить критичні елементи, зроблено акценти на позитивних моментах та виокремлено недоліки. Підхід до складання рецензії є індивідуальним, креативним та містить глибокий аналіз.</p>
	1-3	<p>Рецензію складено шаблонно, підкреслено основні моменти проведеного навчального заняття, проте текст не має ознак індивідуальності.</p>
	0	<p>Завдання не виконано у визначений керівником термін.</p>
<p>Інформальна та неформальна освіта. Навчання на освітніх порталах: Прометеус, EdEra, Всеосвіта (сертифікати) (має 5)</p>	5	<p>Аспірант-практикант пройшов навчання та надав до звіту 2 сертифікати; вибір тем навчання відповідає науковим інтересам здобувача та сприяє побудові індивідуальної освітньої траєкторії.</p>
	3	<p>Аспірант-практикант пройшов навчання та надав до звіту 1 сертифікат; вибір тем навчання відповідає науковим інтересам здобувача та сприяє побудові індивідуальної освітньої</p>

		траєкторії; або вибір тем є випадковим та не підтримує здобувача в освітньому процесі.
	0	Завдання не виконане у визначений керівником термін.
Авторський профіль (Google Scholar, ORCID, SCOPUS, ResearchGate) (max 5)	5	Створено авторські профілі в Google Scholar, ORCID, SCOPUS, ResearchGate реєстрацію підтверджено в ksu.ks.ua, до профілю внесено публікації за всіма вимогами.
	3	Створено авторські профілі в Google Scholar, ORCID, SCOPUS, ResearchGate, реєстрацію не підтверджено, до профілю тільки частково внесено публікації.
	0	Завдання не виконано у визначений керівником термін.
Наукова стаття до участі у науково-практичній конференції (max 5)	5	Наукову статтю (або тези) підготовлено, перевірено науковим керівником, матеріали відповідають усім вимогам за змістом та оформленням, подані до друку до науково-практичної конференції.
	3	Наукова стаття (або тези) підготовлена, перевірена науковим керівником, відповідає вимогам за змістом та оформленням, але ж не подана до участі у науково-практичній конференції або до друку у наукових виданнях.
	0	Завдання не виконано у визначений керівником термін.
Звіт про проведення практики (max 20)	15-20	Звіт виконано і подано вчасно; автор демонструє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення, мовно-стилістичної досконалості. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	11-14	Звіт виконано і подано вчасно; виклад має логічний і послідовний характер, однак у тексті наявні певні неточності чи мовно-стилістичні недоліки. Окремих частинам викладу бракує аналітичного характеру.
	5-10	Звіт виконано і подано вчасно, однак роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Текст вирізняється значними мовно-стилістичними недоліками.
	0-4	Завдання не виконано у визначений керівником термін.
Участь у підсумковому семінарі (max 10)	10	Здобувач задає змістовні запитання, висловлює аргументовані зауваження, бере участь у дискусії.
	5	Аспірант-практикант бере участь у дискусії, висловлює окремі зауваження.
	0	Аспірант-практикант не бере участі в обговоренні звітів колег.

Презентація звіту на заліку (max 10)	9-10	Доповідь підготовлена і виголошена вчасно. Доповідь структурована, логічна, послідовна; містить елементи проблемного підходу. Доповідач демонструє володіння матеріалом і здатність відповісти на запитання аудиторії.
	5-8	Доповідь підготовлена і виголошена вчасно, але без дотримання тих чи інших вимог, викладених вище.
	1-4	Доповідь містить прогалини та помилкові твердження. Доповідач не демонструє належної підготовки та / або не готовий відповідати на змістовні запитання.
	0	Доповідь не підготовлена у визначений керівником термін.

Шкала оцінювання у ХДУ за ЄКТС

Сума балів / Local grade	Оцінка ЄКТС		Оцінка за національною шкалою / National grade
90-100	A	Excellent	Відмінно
82-89	B	Good	Добре
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	Satisfactory	Задовільно
35-59	FX		
1-34	F		
		Fail	Незадовільно з можливістю повторного складання
			Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни [Електронний ресурс] : навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 – «Галузеве машинобудування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: І.О. Казак. – Електронні текстові дані (1 файл: 1,37 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с.
2. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Джулии Дирксен Искусство обучать. Как сделать любое обучение нескучным и эффективным. Москва: ООО «Манн, Иванов и Фербер», 2013.
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Закон України «Про вищу освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
7. Карташова І.І., Прохоренков В.М. Тестування у системі моніторингу якості знань студентів: навчально-методичний посібник. Херсон: ХДУ, 2013. 116 с.
8. Карташова І.І., Арустамова Н.А. Навчальні видання: структура, зміст, підготовка до друку. Метод. рекомендації для викладачів університету. Херсон: ХДУ, 2014. 36 с.
9. Малихін О.В., Павленко І.Г., Лаврентьєва О.О., Матукова Г.І. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Київ: КНТ, 2014. 262 с.
10. Нагаєв В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
11. Ортинський В. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
12. П'ятницька В., Позднякова І. Основи наукових досліджень у вищій школі. Київ: Центр навч. літ-ри, 2003. 116 с.
13. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / [Курлянд З.Н., Хмелюк Р.І., Семенова А.В. та ін.]; за ред. З.Н. Курлянд. Київ: Знання, 2005. 399 с.

14. Перспективні освітні технології: науково-методичний посібник / За ред. Т.С. Сазоненко. Київ: Гопак, 2000. 560 с.
15. Резван О. Методика викладання у вищій школі. Харків, ХНАДУ: «Міськдрук», 2012. 152 с.
16. Рудишин С.Д. Біологічна підготовка майбутніх екологів: теорія і практика: монографія. Вінниця, 2009. 394 с.
17. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. Київ: НПУ, 2005. 239 с.
18. Туркот Т. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
19. Фіцула М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2006. 351 с.
20. Цехмістрова Г. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. 240 с.
21. Стинська В.В. Методика викладання у вищій школі. Методичні рекомендації. Івано-Франківськ, 2016. 65 с.

Допоміжна:

1. Аузіна А.О., Голуб Г.Г., Возна А.М. Система комплексної діагностики знань студента. Львів, 2002. 38 с.
2. Березівська Т. Педагогічні умови ефективності семінарських занять (у вузі). *Вісник ЧДУ. Педагогічні науки*. 2002. Вип. 41. С. 9–14.
3. Буркова Л. Технології в освіті. *Рідна школа*. Лютий. 2001. С. 18-19.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
5. Власенко О. Педагогічна діяльність викладача вищої школи: теоретичний аспект. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 3 (47). С. 73-78.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
7. Дубасенюк О. Упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. 444 с.
8. Дудікова Л. Науково-дослідницька діяльність студентів як складова індивідуалізації навчального процесу *Педагогічний альманах*. 2012. Вип. 16. С. 126-130.
9. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
10. Козак Л. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 1 (5). С. 95-104.

11. Кушнір В., Кушнір Г., Рожкова Н. Інноваційність освіти як дидактичний принцип. *Рідна школа*. 2012. № 6 (990). С. 3-8.
12. Кушніренко Н., Удалова В. Наукова обробка документів: підручн. Київ: Вікар, 2003. 320 с.
13. Лекції з педагогіки вищої школи: навчальний посібник / за ред. В.І. Лозової. Харків: «ОВС», 2006. 496 с.
14. Лігум Ю. Якість освіти і новітні технології навчання в контексті інтеграції в європейський освітній простір. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 2. С. 22-27.
15. Мирошник О., Тарасевич Н. Педагогічна майстерність: теорія і практика професійного становлення майбутнього вчителя. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 9. С. 136-140.
16. Мороз О. Науково-дослідна робота студентів. Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2001. 320 с.
17. Ніколаєва Л. Теоретичні аспекти науково-дослідницької діяльності студентів магістратури. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (Ч. 2). С. 178-184.
18. Оцінка знань студентів та якості підготовки фахівців (методичні та методологічні аспекти): навч. посіб. /А.Й. Ягодзінський, А.О. Муромцева, Л.В.Іванова. Київ: ІЗМН, 1997. 216 с.
19. Сергієнко С., Прус В. Основи організації та перспективи розвитку студентської науки. *Вища школа*. 2007. № 4. С. 35-39.
20. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
21. Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. Київ: Тансоа, 2006. 88 с.
22. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. Морозов, Л. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.
23. Соколова І. В.Технологія організації методичної роботи у вищому закладі освіти. *Педагогічні технології у неперервній професійній освіті*. Київ: ВІПОЛ, 2001. С. 440-457.
24. Степанець І.О. Історична ретроспектива організації та змісту й загальні основи науково-дослідницької діяльності в системі вищої педагогічної освіти. *Збірник наукових праць. Харків ХНУ ім. В.Н.Каразіна*, 2011. Вип. XXV. С. 155-163.
25. Цехмістрова Г. Методологічне обґрунтування проведення семінарських занять у вищих навчальних закладах *Проблеми освіти*. Київ, 2001. Вип. 24. С. 14-25.

Інформаційні ресурси:

1. Болонська декларація [Електронний ресурс]. URL: www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/
2. Загальні відомості про вищу освіту в Україні [Електронний ресурс]. URL: www.mon.gov.ua/education/higher/higher
3. Методи навчання та їх класифікація // Сайт «Osvita.Ua» [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.ua/school/theory/780/>
4. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі [Електронний ресурс]. URL: http://moskalik.at.ua/kurs_lekziy/mmmvvv.doc
5. Нормативно-правова база наукової діяльності у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/nauka/naukova-diyalnistu-vishchikh-navchalnikh-zakladakh/4688>
6. Сайт «Аспірант України» [Електронний ресурс]. URL: <http://mi/intranet/aspirant.com.ua/>